

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Teknisk Rapport

En beskrivning av genomförande och metoder

Föräldraundersökning 2012

2013-02-09

SCB, Stockholm
08-506 940 00

SCB, Örebro
019-17 60 00

www.scb.se

Inledning

Enheten för statistik om utbildning och arbete vid Statistiska centralbyrån (SCB) genomförde under perioden september – december 2012 en enkätundersökning på uppdrag av Skolverket.

Syfte med undersökningen var att belysa vilka verksamhetsformer som barn i olika befolkningsgrupper deltog i, dvs. förskola, fritidshem eller annan pedagogisk verksamhet, hur omsorgen var ordnad för de barn som inte deltog i något av ovanstående, hur vårdnadshavarnas inställning var till den verksamhetsform som barnen deltog i samt barnens närvarotider. Dessutom skulle undersökningen belysa huruvida vårdnadshavarna upplevde att erbjuden omsorg svarade mot de behov och önskemål som vårdnadshavarna hade utifrån barnets perspektiv, familjesituation i övrigt samt sina respektive arbetstider. Undersökningen skulle även behandla vårdnadshavarnas kunskap om förskolans läroplan samt motiven till val av förskola, pedagogisk omsorg respektive egen anordnad omsorg.

Liknade undersökningar har genomförts av Skolverket vid tre tidigare tillfällen: 1999, 2002 och 2005. Det här var fjärde gången som Skolverket genomförde undersökningen riktad till vårdnadshavare till barn i åldrarna 1 till 12 år. Under 1980- och 1990-talen genomförde SCB på uppdrag av Socialdepartementet liknande enkätundersökningar riktade till föräldrar.

Populationen utgjordes av barn i åldern 1-12 år.

Urvalet bestod av 227 000 personer. Undersökningen bestod av två delundersökningar. Del 1 omfattade 108 000 barn i åldrarna 1-5 år och del 2 omfattade 119 000 barn i åldrarna 6-12 år. Det var totalt 60 300 personer i del 1 och 63 500 personer i del 2 som besvarade frågeblanketten, vilket var 56 respektive 53 procent av urvalet.

Resultatet i form av två datafiler, tabeller och diagram levererades vecka 4 år 2013 enligt överenskommelse.

Undersökningsledare på SCB var Sinisa Sauli. Ulrika Eriksson var produktionsansvarig. Harald Theorin deltog vid framställningen av datafilerna och tabellerna. Fredrik Carlsson var metodstatistiker. Skolverkets kontaktperson gentemot SCB var Åsa Nordström.

Omfattning

Population och urval

Populationen, d.v.s. de objekt som man vill kunna dra slutsatser om, utgjordes av barn i åldern 1-12 år (födda från 2000 t.o.m. september 2011) och som var bosatta i någon av landets kommuner i september 2012.

För att kunna dra ett urval från populationen skapades en urvalsram som avgränsade, identifierade och möjliggjorde koppling till objekten i popula-

tionen. Urvalsramen i undersökningen skapades med hjälp av data från Registret över totalbefolkningen (RTB, 2012-07-30). Antalet personer i urvalsramen var 1 269 758 (542 693 i del 1 och 727 065 i del 2).

I samråd med metodstatistiker beslutades under insamlingen att *barn utan uppgift om vårdnadshavare* skulle klassificeras som övertäckning. Svarefrekvensen i denna speciella grupp var synnerligen låg och avsaknaden av vårdnadshavare skulle ställa till problem i estimationen. Detta gav slutliga rampopulationer med storlekarna 541 960 för del 1 och 726 124 för del 2.

Urvalsramen stratifierades på åldersgrupp, kommun eller kommungrupper och svensk/utländsk bakgrund. Stratifieringen gjordes för att säkerställa att tillräckligt många individer ingår i undersökningen för varje redovisningsgrupp. Ett önskemål har varit att kravet på precision ska vara jämförbart med tidigare undersökningar. För åldersgruppen 1-5 år och 6-9 år är målsättningen en precision på +/- 5 procentenheter på kommunnivå samt +/- 5 procentenheter för barn i åldern 10-12 år på kommungrupp-nivå och svensk eller utländsk bakgrund.

Totalt bildades 290 strata i del 1 och 310 i del 2. Från urvalsramen drogs ett stratifierat obundet slumpmässigt urval om 227 000 personer (se tabell 1 nedan).

Ett stratifierat obundet slumpmässigt urval innebär att alla objekt inom ett stratum har samma sannolikhet att komma med i urvalet.

Urvalsstorleken bestämdes i samråd mellan SCB och Skolverket.

Tabell 1 Population och urval fördelat på åldersgrupp

Åldersgrupp	Urvalsram	Population	Urval
1-5 år	542 693	541 960	108 000
6-9 år	429 031	428 515	108 000
10-12 år	298 034	297 609	11 000
Totalt	1 269 758	1 268 084	227 000

Frågor/Variabler

Skolverket utformade frågorna i frågeblanketten i samarbete med SCB.

Därefter genomfördes en expertgranskning av mätteknisk expertis i syfte att minska risken för mätfel. Grundläggande för bra kvalitet i en undersökning är kvaliteten på de data som samlas in. För att säkerställa att frågorna fungerar så bra som möjligt och enligt intentionerna har därför blanketterna genomgått ett mättekniskt test.

Blanketten i del 1 bestod av 12 nummerade frågor, flera av dem hade delfrågor vilket genererade totalt 30 frågor. Del 2 bestod av 9 nummerade frågor, flera av dem hade delfrågor vilket genererade totalt 24 frågor.

Utöver de variabler som samlades in via frågeblanketten hämtades följande variabler från RTB och utbildningsregistret: barnets kön och ålder, vårdnadshavarens högsta utbildning, svensk/utländsk bakgrund och kommun.

Frågeformuleringar och referensperiod framgår av de bifogade frågeblanketterna. Med referensperiod menas vilken tidpunkt svaren avser. Många av frågorna i båda delundersökningarna avsåg vecka 41 (8-14 oktober 2012).

Datainsamling

Frågeblanketterna skickades ut med post. I ett informationsbrev ombads personen att besvara frågorna och skicka svaret till SCB.

Frågeblanketterna adresserades till vårdnadshavare för de utvalda barnen, som informerades om att just de skulle besvara enkäten och att den avsåg tillsyn för just det barn som namnges på blanketten.

Blanketterna översattes till fem språk, arabiska, bosniska/kroatiska/serbiska, engelska, persiska och somaliska. Om båda vårdnadshavarna var födda utomlands och hade invandrat till Sverige efter september 2007 så skickades både en svensk blankett samt ett informationsbrev ut med kort information på de fem språken om möjligheten att beställa från SCB blankett på något av de språken. Totalt skickades ca 9 000 sådana informationsbrev ut.

Tabell 2 Utskickade enkäter och inkomna svar per språk. Antal

Språk	Utskickade enkäter	Skickade in den översatta enkäten
Arabiska	93	55
BKS*	10	5
Engelska	33	15
Persiska	29	16
Somaliska	26	9
Totalt	191	100

* Bosniska/kroatiska/serbiska

I samband med utskicket av frågeblanketterna fick uppgiftslämnarna information om att enkäten även går att fylla i på webben. De fick inloggningsuppgifter i form av ett användarnamn och ett lösenord. Enkäten på webben fanns på svenska och engelska samt informationsbrev och enkäter (ej möjliga att skriva ut) som PDF-fil på de övriga fyra språken.

Det stora antalet enkäter gjorde att utskicket genomfördes under flera dagar. Det första utskicket genomfördes 8-16 oktober. Sedan skickades två påminnelser till dem som inte besvarat frågeblanketten. Ett så kallat tack- och påminnelsekort skickades ut 22-30 oktober. En påminnelse med ny enkät skickades ut 12-20 november. Alla utskick gjordes med B-post. Insamlingen avslutades den 20 december.

Tabell 3 Beskrivning av inflödet. Antal och andel

Svarsfördelning	1-5 år		6-12 år	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Efter första utskick	33 053	30,6	35 760	30,1
Efter ToP-kort	18 065	16,7	18 319	15,4
Efter andra påminnelse	9 129	8,5	9 456	7,9
Totalt	60 247	55,8	63 535	53,4
Bortfall	47 448	43,9	55 161	46,3
Övertäckning	305	0,3	304	0,3
Urval	108 000	100	119 000	100

I informationsbrevet kunde uppgiftslämnarna läsa om undersökningens bakgrund, syfte och att undersökningen genomfördes i samarbete mellan Skolverket och SCB. Informationsbrevet informerade också om att uppgifter hämtades från Registret över totalbefolkningen och utbildningsregistret samt att en avidentifierad datafil levererades till Skolverket. Brevet informerade även om personuppgiftslagen samt offentlighets- och sekretesslagen och att det var frivilligt att medverka i undersökningen.

För att SCB ska kunna lämna ut data från en enkätundersökning krävs informerats samtycke av uppgiftslämnarna. Det innebär att de genom att besvara blanketten och skicka in den godkänner att deras svar kompletteras med de bakgrundsvariabler och behandlas på det sätt, som beskrivs i informationsbrevet.

Datainsamlingen genomfördes av enkätenheten vid SCB.

Datainsamlingen genomfördes via webb samt skanning av de frågeblanketter som kommit via post.

Svarsdatafilen kompletterades med vikter för uppräkningsnivå.

Bortfall

Bortfallet består dels av objektsbortfall, som innebär att frågeblanketten inte är besvarad alls, och dels av partiellt bortfall som innebär att vissa frågor i blanketten inte är besvarade. Om bortfallet skiljer sig från de svarande, med avseende på undersökningsvariablerna, så kan skattningarna som grundar sig på enbart de svarande vara skeva. För att reducera bortfalls-skevheten har vikter beräknats med hjälp av kalibrering (se bilaga).

Objektsbortfall kan bland annat bero på att uppgiftslämnaren inte är villig att delta i undersökningen, att uppgiftslämnaren inte går att nå eller att uppgiftslämnaren är förhindrad att medverka. Objektsbortfallet i denna undersökning redovisas i tabell 4 nedan.

Tabell 4 Beskrivning av objektsbortfall

	1-5 år	6-12 år
	Antal	Antal
Ej avhörda	45 778	53 666
Fysiskt/psykiskt hinder	7	5
Språksvårigheter	35	32
Ej anträffad	312	322
Tillfälligt bortrest	7	2
Frivilligheten	183	209
Avböjd medverkan	24	14
Postretur	1 102	911
Totalt	47 448	55 161

Med "Ej avhörda" menas att ingen uppgift om varför frågeblanketten inte är besvarad har lämnats. "Ej anträffad" innehåller saknad adress i Registret över totalbefolkningen (RTB) och hemlig adress. "Avböjd medverkan" betyder att personen har meddelat att man inte vill delta i undersökningen.

Partiellt bortfall kan bero på att en fråga är svår att förstå, är känslig, att uppgiftslämnaren glömmer att besvara frågan eller att instruktionerna vid hoppfrågor misstolkas.

Viktberäkning och estimation

Vikter har tagits fram så att resultat kan redovisas för hela populationen och inte bara för de svarande. Vikterna kompenserar för objektsbortfallet men inte för det partiella bortfallet. Om vikterna inte används så kan resultaten bli helt missvisande, speciellt som kommunala och privata förskolor haft olika sannolikhet att komma med i urvalet.

Vikterna för respektive stratum har beräknats med formeln:

$$w_k = d_k \cdot v_k$$

Där w_k = vikt/uppräkningsstal för objekt k

d_k = designvikt

v_k = kalibreringsvikt baserad på hjälpinformation

Designvikten är den del av vikten som beror på urvalsdesignen. Vid bortfall kan det vara så att vissa grupper av urvalet svarar i större utsträckning än övriga, t.ex. kan kvinnor svara i högre grad än män. Om de grupper som svarat i högre grad har en annan fördelning på undersökningsvariablerna än övriga kan detta ha en snedvridande effekt på resultatet. För att kompensera för detta har kalibreringsvikter använts (se bilaga för mer detaljer). Vikterna korrigerar för den övertäckning som observerats under insamlingen.

För en mer utförligare beskrivning av kalibreringsestimaten se Lundström och Särndal (2001): *Estimation in the Presence of Nonresponse and Frame Imperfections*, Statistics Sweden.

Vikterna/uppräkningsstalen multipliceras med objektens variabelvärden för att skapa statistikvärden gällande för populationen. Om vikterna inte används så kan resultaten bli helt missvisande. Vikterna kompenserar för objektsbortfallet men inte för det partiella bortfallet.

För beräkning av skattningen av totaler används följande formel:

$$\hat{Y} = \sum_r w_k y_k$$

där w_k = vikt/uppräkningsstal för objekt k

y_k = variabelvärde för objekt k

summering sker av de svarande (r)

Och för beräkning av skattningen av medelvärden används följande formel:

$$\hat{Y} = \frac{\sum_r w_k y_k}{\sum_r w_k}$$

där w_k = vikt/uppräkningsstal för objekt k
 y_k = variabelvärde för objekt k

summering sker av de svarande (r).

Statistikens tillförlitlighet

Ramtäckning

Täckningsfel, under- och övertäckning, innebär att urvalsram och population inte helt stämmer överens. Undertäckning innebär att vissa objekt som ingår i populationen saknas i urvalsramen. Övertäckning innebär att objekt som inte ingår i populationen ändå finns i urvalsramen. Ett sätt att minska täckningsfelen är att ha bra och uppdaterade register. RTB bedöms vara av god kvalitet och bra uppdaterat.

I denna undersökning visade sig 609 personer (305 i del 1 och 304 i del 2) vara övertäckningsobjekt. Cirka två tredjedelar var utvalda personer utan uppgift om vårdnadshavare. Den sista tredjedelen var övervägande personer som har flyttats utomlands. Någon undertäckning har inte observerats och undertäckning är vanligtvis svårare att upptäcka än övertäckning.

Urval

Denna kvalitetskomponent avser fel som uppkommer på grund av att endast ett urval av populationen undersöks. Urvalsfel är således den avvikelse mellan ett skattat värde och det faktiska värdet som beror på att man inte undersöker alla objekt i populationen. Urvalsfelens storlek minskar med en ökad urvalsstorlek.

Mätning

Ett fel som kan uppstå vid mätning är att lämnade uppgifter skiljer sig från faktiska uppgifter. Felet kallas mätfel och kan uppkomma då uppgiftslämnaren inte minns de faktiska uppgifterna, missförstår frågan eller medvetet svarar felaktigt.

Det finns sannolikt mätfel i undersökningens fråga 4, men storleken på felet är svårbedömt. Det förekommer troligen att respondenter har angett antalet timmar per dag istället för antalet timmar per vecka. Misstanken grundar sig på att t.ex. värdet 8 förefaller vara något överrepresenterat.

Bearbetning

Vid den manuella och maskinella bearbetningen av datamaterialet kan bearbetningsfel uppstå. Exempel på bearbetningsfel är registreringsfel och kodningsfel. Dessa fel kan förhindras och upptäckas i de kontroller som genomförs vid dataregistreringen.

Bortfall

Bortfallsfel inträffar om objekten i bortfallet och de svarande skiljer sig åt avseende frågorna/variablerna i undersökningen. En beskrivning av bortfallet finns i den bortfallsanalys som gjorts i samband med valet av hjälpinformation (se bilaga).

Beskrivning av tabeller/diagram och datafil

Tabeller och diagram

Tabellerna har räknats upp till populationsnivå, vilket innebär att resultatet avser hela populationen och inte endast de svarande. Antalsuppgifterna är således skattningar av antal enheter i populationen med den aktuella egenkapen. Att antalet enheter är olika på olika frågor beror på hoppinstruktioner då olika delpopulationer avses.

För de följdfrågor som föregås av hoppinstruktioner har selekteringar genomförts vid tabellframställandet. Det betyder t.ex. för fråga 5b och 5c i enkäten 1-5 år, har endast de som svarat "Nej" i fråga 5a ingått i tabellframställningen.

Om en följdfråga är besvarad men dess styrfråga inte är besvarad och svaret på följdfrågan gör att ett visst svarsalternativ på styrfrågan är självklart så har hänsyn till detta tagits vid tabellframställningen.

I andelstabellerna är värdena avrundade till närmaste heltal och värden under 0,5 är därmed avrundade till noll.

Tabellerna har sekretessgranskats så att inga uppgifter för enskilda objekt röjs. Mycket osäkra skattningar, där konfidensintervallet är större än andelsskattningen, har också prickats.

I fråga 2, 4, 5b, 5c och 6a fick de svarande ange fler än ett svarsalternativ. Därför summerar inte statistiken till 100 procent.

De tabeller som presenteras i denna rapport har tagits fram enligt de formuler som presenterats i avsnitt "Viktberäkning och estimation" med hjälp av SPSS/SAS och variansprogrammet ETOS.

Datafil

Vid framställningen av datafilen har hänsyn tagits till dokumentet *Logiska kontroller* från e-post från Skolverket daterat 15 oktober 2012. I undersök-

ningens del 1, fråga 10 i gjordes en kontroll utöver att svar fanns på fråga 4, alternativ 1-4 enligt dokumentet. Om svar saknades helt eller samtliga delfrågor i fråga 10 var besvarade med "vet ej" och fråga 4 var obesvarad, så gjordes en kontroll mot fråga 8. Om alternativ 3 i fråga 8a och/eller alternativ 4 i fråga 8b var besvarade så kodades bortfall/vet ej i fråga 10 som "ska inte svara".

Observera att de bifogade vikterna ska användas vid analys och resultatframställning. I ett stratifierat urval kan datamaterialet inte ses som ett urval av oberoende lika fördelade observationer, som ofta antas i traditionell statistisk teori. Det är därför viktigt att tänka på att de flesta förprogrammerade dataprogram inte klarar av att analysera datamaterialet ifrån en urvalsundersökning på ett korrekt sätt. Var noga med att kontrollera att de dataprogram som används för analys behandlar vikterna på ett riktigt sätt. Att ta fram frekvenser med beaktande av vikter klarar däremot de flesta statistikprogram.

De insamlade uppgifterna har avidentifierats och kompletterats med överenskomna registeruppgifter och med vikter för uppräkningsnivå till skattad populationsnivå.

Om det är partiellt bortfall (uppgift saknas) i en fråga har värdet 88 angetts. Vid hoppfrågor har värdet 0 angetts för dem som inte ska besvara följdfrågorna.

Statistiska mått

Materialet lämpar sig bäst att redovisas som totaler eller procentuella andelar för hela målpopulationen eller fördelat på olika redovisningsgrupper.

Redovisningsgrupper

Ofta redovisas statistik inte bara för hela populationen utan också för delgrupper (redovisningsgrupper). Redovisningsgruppen i den här undersökningen kan avgränsas med hjälp av registeruppgift (barnets ålder, föräldrarnas utbildning och födelseland) eller bakgrundsfrågor i enkäten (fråga 1, 2, 3, 4 samt 11 i del 1 respektive 8 i del 2).

Jämförbarhet

Jämförbarhet över tid

SCB har tre gånger tidigare (1999, 2002 och 2005) genomfört enkätundersökningen på uppdrag av Skolverket. I viss mån går det att jämföra 2012 års undersökning med de tidigare genomförda. Det finns dock skillnader med avseende på urvalsmetod, urvalsstorlek och insamlingsmetod mellan undersökningarna.

Sekretess och utlämnande

SCB har gjort en intern sekretessprövning för utlämnandet av data på mikronivå. Skolverket ansvarar för hanteringen av det avidentifierade datamaterialet inom ramen för sin avgränsade statistikverksamhet.

Övrigt

För att kunna läsa tabellerna måste (oftast) inställningar i Excel ändras.

1. Excel 2003

För att tabellerna skall fungera måste säkerhetsnivån vara medel.

Detta kontrolleras genom att gå in under "Verktyg - Makro - Säkerhet - Säkerhetsnivåfliken"

När Excel-filen öppnas skall även makrot aktiveras.

Vissa funktioner stöds inte av äldre versioner av Excel. Knappar "Pdf" och "Pdf Alla" fungerar inte i Excel 2003.

2. Excel 2007

Välj Excel-alternativ – Säkerhetscenter – Inställningar för säkerhetscenter – Makroinställningar.

Markera rutorna "Aktivera alla makron" och "Åtkomst till objektmodell för VBA-projekt betrodd".

Bilagor

- Frågeblankett och informationsbrev
- Kalibreringsrapport
- Logiska kontroller